

ELORE (ISSN 1456-3010), vol. 20 – 2/2013.

Julkaisija: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry.

[http://www.elore.fi/arkisto/2_13/lukin.pdf]

RAPORTTI

FOLKLORISTIIKAN KESKUKSET JA MARGINAALIT

Karina Lukin

The 16th Congress of the International Society for Folk Narrative Research. Folk Narrative in the Modern World: Unity and Diversity. Vilna, Liettua. 25.–30.6.2013

Kansan(omaisen) kertomuksen tutkimuksen kansainvälisen yhdistyksen (ISFNR) neljän vuoden välein järjestettävä kongressi oli tällä kertaa kuudestoista lajiaan. Vuoden 2013 kongressi järjestettiin Vilnassa, jonka yliopiston keskuskampus on kuin luostari keskellä kaupunkia: yliopiston sisäpihat, labyrinttimaisia käytäviä seuraavat kiemuraiset portaat ja upean yllättävät seinäkuvat tarjosivat hienot puitteet viidelle täysinäiselle folkloristiselle kongressipäivälle.

Kongressin otsikko korosti moderniteettia, yhtenäisyyttä ja moninaisuutta, ja järjestäjien valmiiksi listaamat yksityiskohtaisemmat lähtökohdat toivat esiin muun muassa perinnelajit, kertovan ihmisen, paikallisen ja globaalin tason sekä uudet teknologiat. Näiden rinnalle Vilnassa toistuvaksi keskustelun aiheeksi muodostui keskusten ja reuna-alueiden suhde. Tämä kysymys nousi esitelmien lisäksi esiin seuraavan kongressin paikkaa pohdittaessa: 17. kongressia suunniteltiin järjestettäväksi USA:ssa, mutta onko terrorin vainoharhassa elävä maa kaikille avoin ja – kuten yleisistunnon keskusteluissa kysyttiin – pitäisikö folkloristien myös kongressin järjestämispaikkojen valinnoillaan suuntautua keskusten sijaan marginaaleihin?

PÄÄPUHUJIEEN LUENTOJA

Useat ISFNR:n pääpuhujat olivat kongressin teeman ja folkloristiikan keskeisten kysymysten äärellä, mutta tarinantutkimuksen perinteisiltä kentiltä poikkeavilla tavoilla. Tarinan tai kertomuksen ilmeistä marginaalista asemaa tutkimuksessa toivat esiin esitelmät, joissa korostettiin folkloristiikan ja folkloren asemaa politiikan, nationalismin ja kolonialismin, mutta myös talouden rattaissa. Lähtökohta sinänsä ei ole folkloristeille uusi, mutta kenties uudet esimerkit toivat ennen näkemättömiä näkökulmia ja tarkensivat aiempaa kuvaa folkloren tutkimuksen ja käytön historiasta. Joann Conrad kuvasi runsaassa esitelmässään amerikkalaisten satukirjojen kuvituksen taustoja, jotka ovat eurooppalaisessa avantgardistisessa taiteessa, jossa taas korostettiin muun muassa ajan ja tilan yhdistämisen tärkeyttä. Kumoukselliset taiteelliset kokeilut löysivät amerikkalaisen Kultaisen kirjaston kuvastossa sijansa, vaikeivät niin mullistavassa muodossa. Ne jäivät myös liikkumaan amerikkalaisessa visuaalisessa kuvastossa, mikä on muokannut ”meidän kaikkien” kokemusta kansansatujen lapsille muunnetuista versioista.

Pertti Anttonen esitelmässä pohdittiin arkistossa olevien kertomusmuistiinpanojen luonnetta ja niiden suhdetta niin etnografiseen kenttään kuin – ja erityisesti – tutkijoiden tulkintoihinkin. Anttonen esitteli laajasti suomalaisen folkloristiikan viimeisen kymmenen vuoden keskusteluja ja pohdintoja arkiston valinnoista ja ideologioista sekä aivan viimeaikaisia poikkitieteellisiä keskusteluja kirjallisen ja suullisen vuorovaikutuksesta. Diarmund Ó Giolláin keskittyi esittelemään folkloristiikan synnyn aikoja ja ideologisia prosesseja keskisen Euroopan maissa. Giolláinin näkemys siitä, että kolonialismi tuotti antropologiaa tai etnografiaa ja oman kansan rakentaminen folkloristiikkaa herätti myöntelevää hyminää.

Politiikkaan ja kaupallistumiseen kiinnittyi myös Valdimar Hafsteinin aineettoman kulttuuriperinnön logiikkaa käsittelevä esitelmä. Hafstein toi kahden esimerkin avulla esiin aineettoman kulttuuriperinnön taustalla olevia monimutkaisia historiallisia kehityskulkuja, joihin kytkeytyy kulttuurien, kansallisvaltioiden, yksittäisten ihmisten, kansalaisten ja valtaapitävien suhteita, vallankäyttöä ja epätasa-arvoa.

KERRONNAN TUTKIMUSTA

Kansanperinteen tutkimuksen poliittisia kytköksiä selvitteli myös Haya Bar-Itzhak esitelmässään, joka oli juutalaisfolkloren tutkimushistorian perusesitys. Juutalaisuus olikin näkyvästi esillä Vilnan kongressissa – kuten myös kaupungin kaduilla. Kongressin puitteissa oli järjestetty Litvak-paneeli ja osallistujille oli järjestetty opastettu kierokävely Vilnan juutalaisghetoissa. Litvak viittaa nyky-Liettuaa laajemman Liettuan suuriruhtinaskunnan alueen juutalaisiin, mutta muistuttaa myös siitä, että Liettuan pääkaupunki Vilna on ollut yksi tärkeimpiä Euroopan juutalaisten keskuksia ja – kuten Bar-Itzhakin esitelmästä kävi ilmi – myös juutalaisfolkloristiikan keskuksia.

Muita selvästi kongressin ohjelmaa selaillemalla esiin nousevia teemoja olivat uudet mediat, suullinen historia tai muistitietotutkimus ja uskomusperinne. Näiden teemojen

kautta kertomuksen ja kerronnan tutkimus nousi kyllä esiin ja keskiöön, mikäli pääpuhujia ei ollutkaan tällä perusteella valittu.

Olin itse mukana järjestämässä paneelia *Homo Narrans: Mythic Knowledge and Vernacular Imagination*, joka kesti kaksi päivää. Tämänkin jälkeen keskityin osallistumaan istuntoihin, jotka keskittyivät tuonpuoleiseen ja uskomusperinteeseen, minkä vuoksi vietin Vilnassa aikaa kenties enemmän tuon- kuin tämänpuoleisessa. Omassa istunnossani pureuduttiin Karjalan, Itämeren alueen ja nenetsien myyttisten maailmojen kuvaukseen suullisessa perinteessä, erityisesti runoudessa. Tuolla puolen olevaa, aistein saavuttamatonta ja käsittämätöntä on runoudessa kuvattu usein negaation kautta tai erilaisin matkan metaforin, mutta myös kuolemalla on ollut sijansa arvokkaan myyttisen tiedon hankkimisen mielikuvissa. Kun paneelimme ensimmäinen istunto keskittyi lähinnä runotekstien tulkintaan, laajensivat seuraavan istunnon esitelmät monin tavoin myyttisen tiedon kenttää: niissä pohdittiin laulun roolia tuonpuoleista koskevien esitysten tulkinnassa, mutta myös kirkon rakentamista koskevaa kerrontaa ja pyhimyksien elämäkertoja.

Kokonaisuudessaan tuonpuoleiseen keskittyneen konferenssiseikkailuni kautta hahmottui kuva hyvin moninaisesta folkloristiikasta, jossa kerronta ymmärretään varsin laajasti ei ainoastaan tarinana, vaan minä tahansa suhteellisen toistuvana ja merkityksellisenä tekstinä, jonka avulla voidaan välittää tietoa ja ymmärrystä maailmasta. Kävi myös ilmi, ettei Suomessa nykyään valtavirtaa edustava synkroninen tutkimus ole kokonaan jättänyt diakronista tutkimusotetta alleen, vaan sitä harjoitetaan monissa maissa kriittisin ja hyvin ottein.

KUOLLEITA TARINOITA

Itselleni konferenssista parhaiten muistiin jäi viimeisen päivän viimeinen, hikisessä ja liian pienessä yliopiston salissa järjestetty pyöreän pöydän keskustelu, jota Terry Gunnell johti. Keskustelun provosoiva otsikko *Why Should Folklore Students Study Dead Legends* kirvoitti jonkin verran keskustelua ja kauhistelua teksteistä, jotka voisivat jäädä *a priori* vaille tutkimusta tai säilyttämistä ainoastaan ikänsä vuoksi. Keskustelun taustalla ei kuitenkaan ollut ajatus kuolevasta kansanperinteestä tahi tarinoista, vaan enemmänkin kokeneiden folkloristiikan tutkijoiden ja opettajien näkemys kansanperinnekokoelmien arvosta tänään. Puheenvuoroissa epäiltiin, että mille tahansa alalle tyypillinen itsekritiikki ja tutkimushistorian kriittinen arviointi on saattanut vanhat, arkistoidut aineistot opiskelijoiden silmissä niin huonoon valoon, ettei niihin enää haluta tarttua. Vanhat tarinakokoelmat edustavat opiskelijoille agraaria, marginaalista ja kansaa, mutta myös aineistoja, joiden keruulähtökohdat ovat olleet ”väärää” meidän näkökulmastamme – opiskelijat ovat kiinnostuneita nykyajasta. Yhtä aikaa monia arkistoja (ja museoita) on suljettu tai niitä on sulkemisuhan alla, mikä uhkaa tehdä kuolleista tarinoista haudattuja.

Keskustelu oli folkloristisen itsekritiikin yläpeää ilotulitusta. Kritiikkiä saivat osakseen myös naiivit presentistit, mutta ennen kaikkea moitittiin omia ylimielisyydestä ja siitä, ettei omiin menetelmiin suhtauduta tarpeeksi kriittisesti eikä tutkimuksia viedä eteen-

päin luovasti ja aineistoja mukana pitäen, vaan keskitytään liikaa kiistelyihin.

Timothy Tangherlini esitteli pyöreän pöydän keskusteluun osallistuville *Youtuben* välityksellä mahdollisuuksia, joita vanhojen, usein laajojen ja sotkuistenkin arkistoaineistojen digitalisoiminen tarjoaa. Hieman yllättäen Tangherlinin esittelemiін mahdollisuuksiin suhtauduttiin pessimistisestikin, vaikka digitalisointi on mitä ilmeisin väylä luoda uusia tuloksia luovia, uusia metodeja kehittäviä tutkimusprojekteja vanhojen ja uusien arkistoaineistojen ympärille.

FT Karina Lukin on folkloristiikan tutkija Helsingin yliopistossa.